Gluma

MILAN KUNDERA s-a născut în 1929,
în Cehoslovacia.
În 1975 s-a stabilit în Franța.

OPERE ALE LUI MILAN KUNDERA

Scrise în cehă:

Gluma, roman
Iubiri caraghioase, nuvele
Viața e în altă parte, roman
Valsul de adio, roman
Cartea râsului și a uitării, roman
Insuportabila ușurătate a ființei, roman
Nemurirea, roman

Scrise în franceză:

Jacques și stăpânul său. Omagiu lui Denis Diderot, teatru
Arta romanului, eseu
Testamente trădate, eseu
Lentoarea, roman
Identitatea, roman
Ignoranța, roman
Cortina, eseu în șapte părți
O întâlnire, eseu

DESPRE OPERA LUI MILAN KUNDERA:

Kvetoslav Chvatik, *Lumea romanescă a lui Milan Kundera*
Éva Le Grand, *Kundera sau memoria dorinței*
Jocelyn Maixent, *Secolul XVIII al lui Milan Kundera*
Maria Nemcova Banerjee, *Paradoxuri terminale*
François Ricard, *Ultima după-amiază a lui Agnes,*
eseu despre opera lui Milan Kundera
Guy Scarpetta, *Vârsta de aur a romanului*
Guy Scarpetta, *Variațiuni asupra erotismului*

MILAN KUNDERA

Gluma

Traducere din cehă de
JEAN GROSU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Elena Stuparu

Tipărit la C.N.I. Coresi S.A.

Milan Kundera
Žert
© Milan Kundera, 1967
Orice adaptare, indiferent de formă, a prezentei lucrări este interzisă.

© HUMANITAS, 2002, 2013 pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Kundera, Milan
Gluma / Milan Kundera; trad.: Jean Grosu. –
București: Humanitas, 2013
ISBN 978-973-50-3955-4
I. Grosu, Jean (trad.)
821.162.3-31=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

CUPRINS

Partea întâi / *Ludvík* 7
Partea a doua / *Helena* 21
Partea a treia / *Ludvík* 37
Partea a patra / *Jaroslav* 175
Partea a cincea / *Ludvík* 231
Partea a șasea / *Kostka* 297
Partea a șaptea / *Ludvík, Jaroslav, Helena* . . . 341

PARTEA ÎNTÂI

Ludvík

*M*ă aflam deci, după mulți ani, din nou în orașul meu de baștină. Stăteam în piața mare (pe care în copilărie, apoi ca băiețandru și adolescent, o străbătusem de nenumărate ori) și nu eram deloc înduioșat; dimpotrivă, îmi spuneam că această piață întinsă, peste ale cărei acoperișuri se înalță turnul primăriei (asemănător unui soldat cu cască străveche), aducea cu un vast câmp de exerciții cazarmeresc și că trecutul militar al acestui oraș din Moravia meridională, alcătuind odinioară o fortificație împotriva invaziilor maghiare și turcești, îi marcase chipul cu niște trăsături de o hidoșenie fără drept de apel.

Ani de-a rândul nu mă atrăsese nimic să-mi revăd orașul natal; îmi spuneam că-mi devenise indiferent, și mi se părea firesc să fie așa: în definitiv, nu mai trăiesc în el de cincisprezece ani, mi-au rămas aici doar câteva cunoștințe sau câțiva amici (până și pe aceștia prefer să-i ocolesc), iar mama e înmormântată într-o criptă străină de care nu mă îngrijesc. Dar mă înșelam: ceea ce numeam adineauri indiferență era, în realitate, ură; motivele îmi scăpau, pentru că în orașul meu natal se petreceau lucruri bune și rele, ca în toate celelalte orașe, dar ura de care vorbeam era prezentă aici; și mi-am dat

seama de ea tocmai în legătură cu această călătorie: la urma urmei, misiunea care mă aducea aici o puteam îndeplini foarte bine la Praga, dar deodată a început să mă ispitească irezistibil ocazia ce mi se oferea de a o înfăptui în orașul meu de baștină, tocmai pentru faptul că era vorba de o misiune cinică și vulgară care, nu fără batjocură, mă scutea de bănuiala că aș reveni aici sub influența înduioșătorului sentiment al timpului pierdut.

Am parcurs încă o dată, cu o privire înțepătoare, nearătoasa piață, după care i-am întors spatele și am pornit pe strada ce ducea spre hotelul unde mi se reținuse o cameră pentru o noapte. Portarul mi-a înmânat cheia atârnată de o pară de lemn și mi-a spus: „Etajul doi."

Camera nu era deloc atrăgătoare: un pat de-a lungul peretelui, la mijloc o măsuță cu un singur scaun, lângă pat o pompoasă măsuță de toaletă din lemn de mahon, cu oglindă, în dreptul ușii un lavoar minuscul, cu smalțul sărit. Am așezat servieta pe masă și am deschis fereastra: vederea era spre o curte interioară străjuită de niște case ce arătau hotelului calcanele lor golașe și murdare. Am închis fereastra, am tras perdelele și m-am apropiat de lavaboul cu două robinete, unul marcat cu roșu, celălalt cu albastru; le-am încercat pe rând, din amândouă curgea apă rece. Am cercetat masa; de bine-de rău, mergea, o sticlă cu două pahare ar fi încăput pe ea cât se poate de bine, mai rău era însă că la această masă n-ar fi putut să se așeze decât o singură persoană, căci în încăpere un al doilea scaun nu se mai vedea. Am tras masa lângă pat și am încercat să mă așez, dar patul era prea jos și masa prea înaltă; în plus, patul s-a lăsat cu mine în asemenea măsură,

încât mi-am dat pe loc seama că în afara faptului că n-ar putea servi decât cu greu drept scaun, mă mai îndoiam și asupra posibilității sale de a-și îndeplini funcția sa de pat. Mi-am înfipt în el pumnii; pe urmă m-am întins ridicându-mi cu grijă picioarele, ca să nu murdăresc cu pantofii pătura și cearceaful (destul de curate). Patul s-a scufundat sub greutatea mea și eu zăceam în el ca într-un hamac sau ca într-un mormânt îngust; era cu neputință de imaginat că în acest pat ar mai fi încăput cineva lângă mine.

M-am așezat pe scaun cu privirea pierdută spre perdelele străvezii, lăsându-mă pradă reflecțiilor. În clipa aceea de pe coridor s-a auzit un zgomot de pași și voci; erau doi, un bărbat și o femeie, își vorbeau și fiecare cuvânt rostit de ei se deslușea cu claritate: vorbeau despre un anume Petr care fugise de-acasă, și despre o mătușă Klara, o tâmpită care-l răsfață pe amintitul Petr, pe urmă s-a auzit scârțâitul cheii în broască, deschisul ușii, și vocile continuând în camera învecinată; se auzeau suspinele femeii (da, până și suspinele se auzeau) și declarațiile de intenții ale bărbatului de a sta, în sfârșit, de vorbă cu Klara, așa cum se cuvine.

M-am ridicat, cu decizia luată; mi-am mai spălat mâinile în minusculul lavabou, mi le-am șters cu prosopul și am părăsit hotelul, chiar dacă, la început nu știam de fapt încotro mă duc. Știam doar atât că dacă voiam să nu zădărnicesc succesul întregii mele călătorii (călătorie apreciabil îndelungată și istovitoare) din pricina simplei nepotriviri a camerei de hotel, trebuia, chiar dacă n-aveam nici un chef, să mă adresez unuia dintre cunoscuții locali cu o cerere confidențială. Am lăsat să mi se perinde repede prin minte toate vechile chipuri din tinerețe,

dar pe toate le-am respins la iuțeală, deoarece caracterul confidențial al serviciului solicitat impunea obligația trudnică a aruncării unei punți peste anii îndelungați ce s-au scurs de când nu ne-am văzut — ca să nu mai spun că n-aveam nici un chef de așa ceva. Pe urmă însă mi-am adus aminte că, probabil, mai trăia aici un bărbat venit din altă parte, căruia îi făcusem rost, cu ani în urmă, de un post în acest oraș și care, așa cum îl cunoșteam, va fi foarte bucuros să-i ofer ocazia de a se revanșa pentru serviciul făcut. Era un om straniu, de o grijulie moralitate și deopotrivă de o ciudată neliniște și instabilitate, de care soția sa divorțase cu câțiva ani în urmă pentru simplul motiv că-i plăcea să trăiască oriunde în altă parte, numai să nu fie cu ea și cu fiul lor. Acum tremuram la gândul că între timp s-ar fi putut recăsători, împrejurare ce ar fi îngreunat îndeplinirea doleanței mele, și am grăbit pasul în direcția spitalului.

Spitalul din localitate e un complex de clădiri și pavilioane risipite pe spațiul unei vaste grădini; am intrat în micuța gheretă nearătoasă din dreptul porții și l-am rugat pe portarul instalat la masa lui să-mi facă legătura cu secția de virusologie; a împins aparatul spre marginea mesei și mi-a spus: — zero doi… Am format deci zero doi și am aflat că doctorul Kostka ieșise de câteva clipe, și era în drum spre ieșire. Ca să nu-mi scape, m-am așezat pe băncuța de lângă poartă, căscând ochii după bărbații ce se foiau pe aici în halatele lor de spital cu dungi albe și albastre; în cele din urmă, l-am zărit: venea îngândurat, înalt, uscățiv, simpatic cu aspectul său neprezentabil, da, el era. M-am ridicat de pe băncuță și m-am dus grăbit în întâmpinarea lui, de parcă aș fi avut de gând să-l dobor; s-a uitat la mine cu un

aer dojenitor, dar în aceeași clipă m-a recunoscut și și-a desfăcut brațele. Mi s-a părut surprinderea lui aproape fericită, și spontaneitatea cu care m-a primit a avut darul să mă bucure.

I-am explicat că sosisem înainte cu mai puțin de o oră pentru o chestiune fără importanță, care mă va reține aici, probabil, două zile, iar el și-a manifestat numaidecât mirarea plină de bucurie că primul meu drum m-a adus la el. Și deodată m-am simțit nespus de prost pentru faptul că nu venisem la el dezinteresat, numai de dragul lui, și că însăși întrebarea pe care tocmai i-o pusesem (îl întrebasem cu sinceră jovialitate dacă s-a recăsătorit), simula doar adevărata participare, în realitate fiind însă de un practicism calculat. Mi-a răspuns (spre satisfacția mea), că era mereu singur, iar eu i-am declarat că aveam atâtea să ne spunem. A fost de acord cu mine, regretând însă că, din păcate, dispunea doar de o oră și ceva, întrucât mai trebuia să revină la spital, iar seara părăsea orașul, cu autostopul.

— Cum, dumneata nu locuiești aici? l-am întrebat îngrozit.

M-a asigurat că locuiește aici, într-o garsonieră dintr-un imobil nou, dar că „omul nu se simte bine în singurătate". A ieșit astfel la iveală că avea în alt oraș, la douăzeci de kilometri de aici, o logodnică, o învățătoare ce dispunea de un apartament cu două camere, proprietate personală.

— Și te muți la ea? l-am mai întrebat.

Mi-a replicat că i-ar fi greu să găsească în alt oraș o ocupație atât de interesantă ca asta pe care l-am ajutat eu s-o găsească aici, și, reversul, logodnica lui ar întâmpina serioase dificultăți în căutarea unui post aici. Am început să înjur (cu toată sinceritatea) încetineala greoaie a birocrației, incapabilă să vină în în-

tâmpinarea doleanței bărbatului și femeii de a trăi împreună.

— Liniștește-te, domnule Ludvík, mi-a spus el cu o binevoitoare indulgență, povestea nu-i chiar atât de insuportabilă. Ce-i drept, drumurile mă costă niște bani, și ceva timp, în schimb singurătatea mea rămâne intactă, iar eu sunt un om liber.

— De ce ai nevoie dumneata de libertate? l-am întrebat.

— Dar dumneata? mi-a ripostat pe loc cu aceeași întrebare.

— Eu sunt un muieratic, i-am răspuns, eu n-am nevoie de libertate din pricina femeilor, o vreau numai pentru mine.

— Știi ce, hai să mergem la mine, să stăm un pic de vorbă, până va trebui să plec.

Altceva nici nu mi-am dorit.

Am ieșit deci din incinta spitalului și curând am ajuns în preajma unui grup de clădiri noi care, una lângă alta, răsăreau nearmonios dintr-un teren prăfuit nenivelat (fără spații verzi, fără trotuare, fără drumuri amenajate), alcătuind în ansamblul lor un decor dezolant la capătul orașului învecinat cu câmpia întinsă a unor ogoare îndepărtate. Am intrat pe o ușă, am urcat treptele unei scări înguste (liftul nu funcționa) și ne-am oprit abia la etajul al treilea unde, pe o carte de vizită, am zărit numele lui Kostka. Când am trecu din vestiar în odaie m-am socotit mai mult decât satisfăcut: într-un colț al încăperii se afla un studio lat și comod, acoperit cu o pătură roșie cu motive florale; în afara studioului mai erau aici o măsuță cu fotoliu, o bibliotecă mare, un radio cu pick-up.

L-am elogiat pe Kostka pentru această cameră și l-am întrebat cum stă cu baia.

— Nimic deosebit, mi-a spus, încântat de interesul meu, invitându-mă în vestiar de unde dădea o ușă spre baie, o încăpere mică, dar cât se poate de agreabilă, cu cadă, duș și chiuvetă.

— Uitându-mă la încântătoarea dumitale locuință, îmi vine în minte ceva, i-am spus. Apropo, ce faci mâine după-amiază și seara?

— Din păcate, a început să se scuze cu un aer smerit, mâine am o zi mai lungă, sunt la contravizită, și voi fi acasă abia pe la șapte. Seara nu sunteți liber?

— S-ar putea să fiu, i-am răspuns, dar spune-mi, te rog, n-ai putea să-mi împrumuți locuința dumitale pentru mâine după-amiază?

Întrebarea mea l-a surprins, dar numaidecât (ca și când i-ar fi fost teamă să nu-l bănuiesc de lipsă de bunăvoință) s-a grăbit să-mi spună:

— Cu multă plăcere o împart cu dumneata. Și continuă, de parcă intenționat nu voia să ghicească mobilul rugăminții mele: Dacă ai dificultăți cu cazarea poți rămâne să dormi aici de azi, eu, oricum, mă întorc abia dimineața, de fapt, nici dimineața, fiindcă mă duc direct la spital.

— Nu, e inutil, n-are nici un rost. M-am instalat la hotel. Numai că, știi, camera e destul de neospitalieră și eu aș avea nevoie pentru mâine după-amiază de un cadru agreabil. Firește, nu pentru a fi de unul singur.

— Da, spuse Kostka, plecându-și capul ușor, ca după o clipă să reia, mă bucur că-ți pot oferi ceva bun. După care mai adăugă: Numai să fie, într-adevăr, ceva bun pentru dumneata.

Ne-am așezat pe urmă în jurul măsuței (Kostka făcuse cafeaua) și un timp am stat de vorbă (eu ședeam pe studio și cu bucurie constatam că era tare,

nu se lăsa și nici nu scârțâia). Apoi Kostka m-a anunțat că trebuie să plece la spital, drept care a ținut să mă inițieze la iuțeală în unele secrete ale gospodăriei sale: robinetul de la cadă trebuie bine strâns, apa caldă, împotriva tuturor uzanțelor, curge din robinetul marcat cu R, priza pentru firul pick-up-ului e jos, în spatele studioului, iar în micul bufet se află o sticlă de votcă abia începută. După aceea mi-a dat un inel cu două chei și mi-a arătat care-i cheia de la poarta imobilului și care-i de la ușa apartamentului. În decursul vieții mele am dormit în multe paturi, de tot soiul; așa se face că am în mine un cult aparte pentru chei și, drept urmare, am strecurat cheile lui Kostka în buzunarul meu, cu o veselie nemărturisită.

La plecare, Kostka și-a exprimat dorința ca garsoniera lui să-mi prilejuiască „într-adevăr ceva frumos".

— Da, i-am spus, îmi va permite să fac o frumoasă distrugere.

— Dumneata crezi că distrugerile pot fi frumoase? a întrebat Kostka, făcându-mă să râd în sinea mea, deoarece în această întrebare (rostită pașnic, dar gândită agresiv) l-am recunoscut așa cum era în urmă cu mai bine de cincisprezece ani, când ne-am văzut pentru prima oară. Mi-era drag și în același timp îmi venea să și râd un pic de el, drept care i-am răspuns.

— Știu că dumneata ești un lucrător pașnic pe eternul șantier al Domnului și că nu-ți place să auzi de distrugeri, dar ce să fac: eu nu sunt zidarul Domnului. Și-apoi, dacă zidarii Domnului construiesc aici clădiri din ziduri adevărate, cu greu le-ar putea face vreun rău distrugerile noastre. Mie mi se pare însă

că în loc de ziduri văd pretutindeni numai decoruri. Iar distrugerea decorurilor e, după mine, o cauză cum nu se poate mai dreaptă.

Ajunserăm din nou acolo unde (poate în urmă cu nouă ani) ne despărțisem ultima oară; diferendul nostru îmbrăca acum o înfățișare foarte abstractă, întrucât amândoi îi cunoșteam bine fondul său concret și nu mai era nevoie să revenim asupra lui; de repetat trebuia doar faptul că nici unul din noi nu se schimbase, că amândoi am rămas la fel de neasemănători unul față de celălalt (și trebuie să spun că mi-era dragă această neasemănare și tocmai de aceea îmi făcea plăcere să discut cu el, pentru că în felul acesta puteam întotdeauna să mă verific, în treacăt, încă o dată și încă o dată, cine sunt și ce gândesc de fapt).

Ca să nu mă lase pradă îndoielilor asupra propriei mele persoane, mi-a răspuns:

— Ce-ai spus dumneata sună frumos, dar spune-mi, te rog, dacă ești atât de sceptic, de unde această certitudine a dumitale că te pricepi să deosebești decorul de zid? Nu te-ai îndoit niciodată că iluziile de care îți bați joc sunt, într-adevăr, numai iluzii? Ce te faci dacă te înșeli? Dacă sunt niște valori și dumneata ești un distrugător de valori? Și a mai spus: Valoarea dezonorată și iluzia demascată au totuși același trup amărât, se aseamănă între ele și nimic nu e mai ușor decât să le confunzi…

În timp ce-l conduceam prin oraș înapoi spre spital, mă jucam cu cheile din buzunar și mă simțeam bine în prezența unei vechi cunoștințe în stare să încerce să mă convingă de adevărul lui oricând și oriunde, ca de pildă acum pe drumul acesta ce străbătea terenul accidentat al noii așezări. De bună seamă, Kostka știa că aveam în fața noastră toată seara de

mâine, de aceea după un timp trecu de la filozofie la treburile banale, se asigură încă o dată că-l voi aștepta a doua zi în locuința lui până la ora șapte, când se va întoarce de la spital (alte chei nu avea), și m-a întrebat dacă, într-adevăr, nu mai am nevoie de nimic. Mi-am pipăit obrajii și i-am spus că singurul lucru de care mai aveam nevoie era să mă duc la frizer, căci îmi crescuse o barbă dezagreabilă.

— Perfect, izbucni Kostka, îți aranjez un bărbierit de favoare!

Nu m-am împotrivit bunelor sale oficii și m-am lăsat condus într-o mică frizerie unde în fața a trei oglinzi se înălțau trei scaune mari, pivotante, dintre care două erau ocupate de doi bărbați cu capetele lăsate pe spate și cu fețele săpunite. Două femei în halate albe se aplecau ușor deasupra lor. Kostka s-a apropiat de una din ele și i-a șoptit ceva la ureche; femeia și-a șters briciul cu un șervețel și a strigat spre spatele prăvăliei: de-acolo și-a făcut apariția o tânără fată în șorț alb care l-a luat în primire pe domnul părăsit, în timp ce femeia cu care vorbise Kostka îmi făcea o plecăciune atrăgându-mi atenția să iau loc pe scaunul liber. I-am strâns mâna lui Kostka, de rămas-bun, apoi m-am așezat sprijinindu-mi ceafa în pernița scaunului cu spetează prelungită, și, întrucât după atâția ani de viață nu-mi plăcea să-mi privesc propriul chip, am evitat oglinda plasată în fața mea, și, îndreptându-mi ochii în sus, i-am lăsat să rătăcească în voie printre petele plafonului spoit în alb.

Nu mi-am dezlipit ochii de pe plafon nici atunci când am simțit pe gât degetele frizeriței, care îmi introducea sub guler mantaua albă. Pe urmă frizerița s-a dat câțiva pași înapoi, iar eu nu mai auzeam

decât acel du-te-vino al briciului tras pe curea, lăsându-mă pradă unui fel de voluptuoase imobilități, pline de o dulce nepăsare. Peste câteva clipe am simțit niște degete umede și alunecoase, presărându-mi pe obraji o cremă de ras, iar eu realizam acel lucru ciudat și caraghios, că o femeie străină de care puțin îmi păsa și căreia la rândul ei puțin îi păsa de mine, mă mângâia cu gingășie. Pe urmă frizerița a început să întindă crema cu pămătuful făcând-o să se înspumeze, iar eu aveam senzația că nu mă aflam pe scaun ci, pur și simplu, eram înfipt în spațiul acela alb semănat cu pete, în care îmi fixasem privirea. Și, deodată, mi-am închipuit (căci ideile, până și în clipele de odihnă, nu-și întrerup jocul) că sunt o victimă lipsită de apărare la cheremul femeii ce-și ascuțea tacticos briciul. Și întrucât trupul meu se risipea în spațiu și nu-mi simțeam decât fața atinsă de degete, îmi imaginam cu ușurință că mâinile gingașe ale femeii îmi țineau (întorceau, mângâiau) capul ca și când ar fi socotit că nu aparținea câtuși de puțin de trup, ci ar fi fost de sine stătător, astfel că briciul tăios, ce aștepta pe măsuța alăturată, va putea, în sfârșit, să desăvârșească frumoasa independență a capului.

În fine, atingerile au încetat, iar eu am auzit-o pe frizeriță făcând un pas înapoi, de data asta ca să apuce briciul cu adevărat, și atunci mi-am spus (căci ideile nu conteneau să se joace) că trebuie să văd cum arată de fapt posesoarea (elevatoarea) capului meu, tandrul meu asasin. Mi-am dezlipit privirea de pe plafon și m-am uitat în oglindă. Am rămas înmărmurit: jocul cu care până atunci mă amuzasem atât de copios căpătă deodată contururile unei ciudate realități; femeia din oglindă, care se apleca asupra mea, îmi părea cunoscută.